

Regeringskansliet
Justitiedepartementet

SOU 2021:88 Ett förbättrat system mot arbetskraftsexploatering

Sammanfattning och övergripande synpunkter

Åklagarmyndigheten delar bedömningen att det finns behov av att vidta åtgärder för att minska risken för att systemet med arbetskraftsinvandring missbrukas av vissa arbetsgivare.

Åklagarmyndigheten delar bedömningen att det saknas skäl att införa en särskild rätt till ersättning för arbetskraftsinvandrare.

Mot bakgrund av de intressen som Åklagarmyndigheten har att bevaka lämnas i övrigt följande synpunkter.

Kapitel 5 – Åtgärder för att motverka att systemet för arbetskraftsinvandring missbrukas

5.3.6 Vissa krav på en bostad som tillhandhålls av arbetsgivaren

Åklagarmyndigheten har i tidigare remissyttrande gällande SOU 2016:91 - Stärkt ställning för arbetskraftsinvandrare på arbetsmarknaden - påtalat att den då föreslagna straffbestämmelsen för arbetsgivare kunde komma i konflikt med rätten att inte belasta sig själv, s.k. självinkriminering. Även om den tidigare föreslagna straffbestämmelsen nu har ersatts av ett förslag om en bestämmelse om särskild avgift i 20 kap. 12 b § utlänningslagen för de arbetsgivare som tillhandahåller en bostad som inte uppfyller uppställda villkor finns det alltså behov av att utreda frågan om rätten att inte belasta sig själv. I 9 kap. 17 § utlänningslagen föreslås en bestämmelse som innebär att Migrationsverket kan förelägga en arbetsgivare vid vite att skriftligen inkomma med uppgifter om de anställnings- och boendevillkor som gäller för utlänningen. För det fall villkoren står i strid med bestämmelsen i 20 kap. 12 b § utlänningslagen kan åklagaren ansöka om att en särskild avgift ska tas ut. Det saknas utredning om

hur dessa två bestämmelser ska hanteras i förhållande till rätten att inte behöva belasta sig själv.

Samma omständigheter som ligger till grund för bedömningen av om det ska föras talan om särskild avgift i vissa fall kan också ingå i en förundersökning om exploatering av utländsk arbetskraft under uppenbart orimliga villkor. I sådant fall uppkommer fråga om huruvida det finns anledning för åklagaren att också föra talan om särskild avgift i samband med åtals väckande. Utredningen har inte berört hur den särskilda avgiften förhåller sig till det föreslagna brottet exploatering av utländsk arbetskraft.

Kapitel 6 – Skärpta straff för arbetsgivare och skadestånd till arbetstagare m.m.

6.3.2 Ett nytt brott, exploatering av utländsk arbetskraft, ska införas

Åklagarmyndigheten delar både den bild och de bakomliggande orsaker som utredningen presenterat i sin kartläggning rörande svårigheterna att utreda och åtala arbetsgivare för människoexploatering.

Mot bakgrund av att utredningen har konstaterat att vissa arbetsgivare utnyttjar systemet för arbetskraftsinvandring på ett systematiskt och organiserat sätt vill Åklagarmyndigheten lyfta följande.

Den som exploateras i arbete kan göra det inte bara under uppenbart orimliga villkor utan också i form av tvångsarbete. I lagkommentaren till 4 kap. 1 b § brottsbalken nämns att alla arbeten eller tjänster omfattas utan begränsning till anställningsförhållanden eller legala arbeten och som ett exempel på tvångsarbete nämns hot om utebliven lön vid vägran att arbeta övertid. Även tvångsarbete torde därför kunna utgöra en form av exploatering av utländsk arbetskraft. Någon redogörelse i utredningen för varför endast arbete under uppenbart orimliga villkor ska omfattas finns inte. Åklagarmyndigheten anser att också tvångsarbete borde omfattas av den föreslagna regleringen.

Den föreslagna straffbestämmelsen innebär att åklagaren ska visa att utlänningen arbetat under uppenbart orimliga villkor. Med högt ställda beviskrav är det inte tillräckligt att visa exempelvis att regler i arbetstidslagen, semesterlagen, arbetsmiljölagen eller kollektivavtal har överträtts. Att bevisa att en utlänning arbetat under uppenbart orimliga villkor torde i de allra flesta fall fortfarande innebära ett behov av att höra arbetstagaren i fråga. Problematiken med arbetstagare som inte vill medverka i utredningen kommer därmed att kvarstå.

För att kunna utreda systematiskt begångna brott mot det svenska systemet för arbetskraftsinvandring är det angeläget att åklagare förses med verkningsfulla verktyg för det. Den föreslagna straffskalan för exploatering av utländsk arbetskraft omöjliggör, även vid påstående om grovt brott, användandet av hemliga tvångsmedel under utredningen. På samma sätt som gäller för människoexploatering anser Åklagarmyndigheten därför att det i vart fall vid misstanke om grovt brott bör övervägas att införa en straffskala som möjliggör användandet av hemliga tvångsmedel.

6.3.3 Olovlig handel med arbetserbjudanden m.m.

Åklagarmyndigheten delar utredningens uppfattning att det är mycket otillfredsställande att det i dagsläget inte är kriminaliserat att i vinstsyfte på olika sätt kräva oskäligen ersättning för ett erbjudande om arbete.

Mot bakgrund av utredningens konstaterande att kontakten mellan arbetstagaren och arbetsgivaren ofta etableras redan i hemlandet och att brottet är fullbordat så snart ett villkor om sådan ersättning som avses i bestämmelsen ställts upp drar Åklagarmyndigheten slutsatsen att brottet ofta kan komma att både begås och fullbordas i utlandet. Frågan om platsen för brottets fullbordande och konsekvenser därav har inte berörts i utredningen.

För det fall brottet begåtts i Sverige anser Åklagarmyndigheten emellertid i likhet med vad som angetts beträffande exploatering av utländsk arbetskraft att utsikterna att leda brottet i bevis utan arbetstagarens medverkan är små.

Åklagarmyndigheten noterar också att det i den föreslagna lydelsen av 20 kap. 9 b § utlänningslagen saknas uppgift om benämningen av det brott som den som agerat i enlighet därmed ska dömas för.

Detta yttrande har beslutats av riksåklagaren Petra Lundh efter föredragning av kammaråklagaren Åsa Hiding. I den slutliga handläggningen av ärendet har också rättschefen Marie-Louise Ollén och överåklagaren Eva-Marie Persson deltagit. Kammaråklagaren och ämnesspecialisten Helena Ljunggren har medverkat i beredningen.

Petra Lundh

Åsa Hiding

Kopia till

Kommunikationsavdelningen

Rättschefen

Biblioteket